

Roeping: kans en keuze voor de universiteit

Diesrede Radboud Universiteit – 20-10-2022

Thomas Quartier

Zou de universiteit mensen de kans kunnen bieden te midden van alle keuzestress hun roeping te ontdekken? En zou het ook een kans voor de universiteit kunnen zijn om iedereen, medewerkers en studenten, hun roeping te laten volgen? Door heel wat kleine keuzemomenten die binnen elke opleiding en ieder onderzoeksprogramma permanent op je afkomen, kun je snel de eigenlijke keuze waardoor je ooit naar een academische omgeving bent gekomen verwaarlozen. Het woord roeping stijgt gelukkig boven dat dilemma uit. Het duidt op een leidraad die ook in bewogen tijden de koers van je studie, je loopbaan en je leven bepaalt. Een woord dat de last van je schouders neemt, want er is iets groters, een intrinsieke motivatie. Maar wellicht wordt het ook juist een loodzware last omdat het nog niet zo evident is wat je roeping in Godsnaam inhoudt? Waartoe word je geroepen en door wie?

Naar mijn overtuiging kan het voor elke universiteit een toegevoegde waarde zijn om voor het ontwikkelen van haar identiteit over het begrip roeping na te denken. Voor een universiteit met een levensbeschouwelijke identiteit als de Radboud Universiteit geldt dat des te meer. Als monastiek Theoloog des Vaderlands werd ik dit jaar bij heel verschillende gelegenheden uitgenodigd om met mensen in gesprek te gaan, vaak professionals. Bij die groep valt het begrip roeping in goede aarde. Het schrikt mensen in verantwoordelijke posities niet af, in tegendeel, ook in spirituele zin: 'U heeft tenminste een roeping', krijg ik dan te horen. Omdat ik als monnik een habijt draag, zou bij mij duidelijk zijn wat voor 'normale' mensen eerder een vaag idee vormt. Maar roeping blijft niet beperkt tot specifieke, in onze samenleving piepkleine, groepen. Ieder mens heeft een roeping, en daaraan te werken is een taak van een academische instelling. Als je dat vanuit je eigen, in ons geval katholieke, identiteit kunt voeden, is dat een bron van inspiratie.

Roeping

Wat betekent roeping dan in spirituele zin? Emeritus-hoogleraar spiritualiteitsstudies aan onze universiteit Kees Waaijman onderscheidt een viertal elementen binnen het begrip: Ten eerste een persoonlijke *opdracht* die 'niet tot algemene principes te herleiden is of beschouwd kan worden als een zakelijke nuttigheidskwestie.' Dat leidt als vanzelf tot het tweede element, namelijk het *charisma*: 'De concrete roeping onthult in de aangesprokene het persoonlijk charisma en wekt begaafdheden.' Het derde element is de *onderscheiding*: 'het systematisch onderkennen van roeping en charisma'. Tenslotte is het vierde element de *gemeenschap* waarbinnen je opdracht en charisma 'gerealiseerd worden in intersubjectiviteit en naastenliefde.' Onze universiteit kiest ervoor om mensen van hun verantwoordelijkheid bewust te laten zijn: 'Jij bent nodig', luidt een slogan. Je zou het bijna als een oproep tot alle vier de elementen kunnen opvatten. Wie nodig is, voelt een opdracht om te onderscheiden wat hij of zij goed kan en dat vorm te geven in een context waarin je je verantwoordelijkheid kunt nemen. Ten behoeve van anderen en ten

behoefte van ultieme waarden zoals in christelijke zin de door Waaijman genoemde naastenliefde. De vertaling van dit soort begrippen naar concrete waarden in onze tijd is een taak voor alle disciplines – en de theologie kan daarin een bemiddelende rol spelen.

De ruimte voor ieders roeping is moeilijk te vinden: wij leven in het tijdperk van de flexibele mens. In tijden van flexibele studieprogramma's en tegelijk een steeds grotere eis om efficiënt je opleiding af te ronden is het er niet gemakkelijker op geworden om je roeping te vinden. Is er wel tijd om een opdracht te horen? Heb je de vrijheid om je talenten uit te testen en tijd om te onderscheiden waar je naartoe wilt? En is het carrièreperspectief als enige maatstaf niet erg smal om een geschikte context te vinden waarbinnen je nodig bent? Ik wil hierbij zeker niet in pessimisme vallen en ook geen romantisch ideaal schetsen dat weinig met de werkelijkheid te maken heeft. Alsof je binnen een instelling als de onze die zich bewust plaatst in een eeuwenoude levensbeschouwelijke traditie zou kunnen ontsnappen aan wat socioloog Richard Sennett als 'karaktererosie' karakteriseert. Dit gevaar kunnen we vertalen als het missen van je roeping. Om samen tegen die erosie in te gaan dien je op zoek te gaan naar bakens en mijlpalen, en daar helpt een ultiem referentiekader bij.

Profetisch

Tijdens mijn jaar als Theoloog des Vaderlands mocht ik, met ondersteuning van de Vermeulen Brauckman Stichting en onze universiteit, een project uitvoeren waarin Bijbelse bronnen op creatieve wijze ontsloten worden voor de huidige cultuur. Welke waarden komen voort uit de Schrift die onze traditie en cultuur doordeesemt, impliciet en expliciet? Ik koos voor 'Profetenstemmen' en werkte met schrijvers, kunstenaars en musici samen. Mijn doel was bij kernwaarden uit te komen die vanuit de oude Bijbelse figuren vandaag bakens kunnen zijn voor mensen op zoek naar hun identiteit. De figuur van de profeet bleek een trigger te zijn. Gaat het om inspirerende figuren, 'influencers', zoals we met een andere slogan van onze universiteit kunnen zeggen? Of gaat het om historische personages uit oude religieuze bronnen zoals de Bijbel? Gaandeweg gingen de oude bronnen resoneren in de klankkast van huidige denkers, waaronder vier collega's. Het resultaat is onder andere het boek 'Profetenstemmen' dat vandaag verschijnt.

Vanuit de dialogen met de vier collega's die in dit nieuwe boek na te lezen zijn, kan ik vier kernwaarden noemen die allen te maken hebben met de katholieke identiteit van onze universiteit. Het eerste begrip kwam in mijn dialoog met Han van Krieken, rector en hoogleraar pathologie, naar voren. Voor hem is *integratie* een belangrijke waarde: iedereen moet een plek hebben op onze universiteit en verdient de kans zijn keuzes te maken. Het tweede begrip is *emancipatie*, naar voren gebracht door Jos Joosten, hoogleraar Nederlandse letterkunde. Onze universiteit is voortgekomen uit een emancipatiebeweging van katholieken. Tot op de dag van vandaag hebben wij het grootste aandeel eerste-generatie-studenten. Het derde begrip vernam ik van José Sanders, decaan van de Letterenfaculteit en hoogleraar narratieve communicatie: *connectie*. Door woorden en verhalen kun je mensen maken en breken. Het doel van al ons studieuze werk is mensen met elkaar te verbinden. Tenslotte *solidariteit* die Maria

van den Muijsenbergh, hoogleraar persoonsgerichte zorg, naleeft. Denk niet beter te weten wat goed voor mensen is dan zichzelf, maar ga aan de kant van de behoeftigen staan.

Natuurlijk hoef je niet aan een katholieke instelling te studeren of te werken om deze waarden na te streven. Toch kwamen ze in het 'Profetenstemmen' project voort uit bronnen die in de katholieke traditie, naast andere tradities, belangrijk zijn. Emeritus-hoogleraar Hans van der Ven sprak in dit verband over 'karaktervorming' die zich binnen een narratieve ruimte voltrekt: verhalen vormen ons karakter mits ze verteld en nageleefd worden. Zonder een exclusieve aanspraak daarop te maken kun je stellen dat profetische waarden uit oude bronnen bakens kunnen zijn voor allen die naar hun roeping zoeken, in elke discipline. Dat te bewaken is de opdracht van een katholieke universiteit. Wie in een klimaat werkt waarin gesprek over dit soort begrippen mogelijk is, kan gemakkelijker zijn of haar eigen opdracht vernemen, zij het als student, wetenschapper of andersoortige medewerker. Hij zal zijn verantwoordelijkheid nemen in de samenleving.

Ritueel

Je roeping te volgen heeft naast betekenis ook structuur nodig, mijlpalen. Anders kan het maar al te gemakkelijk gebeuren dat het gesprek over een waardengerichte identiteit volledig los staat van wat je tijdens je opleiding of onderzoeksproject meemaakt. Daarom is het nodig is om die structuur als universiteit te bieden door stappen en fases te markeren en daardoor ervaarbaar te maken. Dat brengt mij bij mijn eigen vakgebied, de rituele studies. De eerste hoogleraar Rituele Studies aan onze universiteit, Ronald Grimes, formuleerde het belang ervan als volgt: 'Overgangen overkomen ons, maar rituelen ensceneren we.' Wanneer we studie- en werkprocessen – roepingsgeschiedenissen – niet ritueel markeren, voltrekt zich de transformatie wellicht ongemerkt of helemaal niet. Behulpzaam daarbij is het klassieke model van de overgangsriten zoals dit al in 1909 ontwikkeld werd door antropoloog Arnold van Gennep. Ten eerste is er altijd een afgebakend moment van scheiding nodig: loslaten waar je tot nog toe vanzelfsprekend van uit ging. Ten tweede een transformatiefase: een waardevrije zone waarin status en verschillen tussen mensen irrelevant worden. Ten derde een punt van integratie waarin je met anderen deelt wat de transformatie je heeft opgeleverd.

Wat betekent zo'n model dat oorspronkelijk betrekking heeft op de grote scharniermomenten van het leven, voor een universiteit? Het lijkt mij belangrijk dat een universiteit een repertoire heeft met de nodige mijlpalen die de nodige vrijheid en tegelijk houvast bieden. Wie naar de universiteit komt, moet ten eerste bewust een moment van *separatie* kunnen beleven. De andersheid van de academische ruimte kan tot uitdrukking komen in sociale activiteiten, maar ook door zingevende momenten. Ik ben er altijd over verbaasd hoe studenten een bezoek aan een abdij als overgangsmoment kunnen ervaren dat hen laat beseffen dat de vorming die ze gaan krijgen iets anders is dan een louter functionele training. Ten tweede zijn fases van *transformatie* nodig. De Britse antropoloog Victor Turner noemt dit 'liminele momenten': waardevrije gedeelde ervaringen in een soort schemergebied dat niet belast is door temponorm of prestatiedwang. Wanneer ik met studenten rituele laboratoria houd, is dat meer dan alleen maar een welkome

afwisseling. Het opent een communicatieve ruimte die er anders niet zou zijn. Ten derde is de *integratie* van belang. Je getuigschrift ontvangen betekent niet alleen klaar te zijn voor de arbeidsmarkt maar ook je verantwoordelijkheid bewust te nemen. Een katholieke instelling als onze universiteit is gepredestineerd om rituele tradities te koesteren en tegelijk rituele creativiteit te ontwikkelen.

Betrokkenheid

Roeping als kans en keuze veronderstelt dat iedereen vanuit een persoonlijke betrokkenheid studeert en werkt. Afstand en objectiviteit zijn in veel disciplines belangrijk, maar dat betekent niet dat onder de methodische en theoretische excellentie geen engagement kan liggen. Jonge studenten verlangen naar docenten die leven wat ze onderwijzen, en docenten zijn blij met studenten die vanuit een persoonlijke passie hun studiekeuze maken. Ik denk weer aan de gelegenheden waarin ik als monastiek theoloog dit jaar publiekelijk mensen mocht ontmoeten. Het feit dat mijn eigen zoektocht maar ook de traditie waarin ik sta voor iedereen zichtbaar zijn, was voor mij geen obstakel, in tegendeel. Mensen vinden betrokkenheid niet alleen fascinerend maar ook een spiegel voor hun eigen levenshouding. Wanneer onze universiteit ruimte biedt om dit als intellectueel te doen, voel ik me daar volledig in thuis. Ik hoop van harte dat wij samen voor een betrokken wetenschap staan. Dan kunnen we vanuit onze identiteit een bijdrage leveren aan het maatschappelijke debat en onze expertise op een verantwoorde manier delen. Dan kan er een ultieme horizon opengaan en wordt wetenschap zingevend, vanuit het besef dat al ons kennen een open einde kent waar theologen het woord God voor gebruiken. Wanneer deze diesviering aan dat besef een kleine inhoudelijke en rituele bijdrage levert, zijn we vandaag niet voor niets bij elkaar gekomen.